

Sanseintegration

Efteruddannelse i Integrativ Neuropædagogik - Modul 3

Indhold

Dag 1

- ▶ Introduktion til sanseintegration

Dag 2

- ▶ Sansestimulering og planlægning af sanseaktiviteter

Dagens program

- ▶ Præsentation og praktiske informationer
- ▶ Formål og læringsmål
- ▶ Hjernens hierarkiske opbygning
- ▶ Sanserne
- ▶ Sanseintegration i teori og praksis

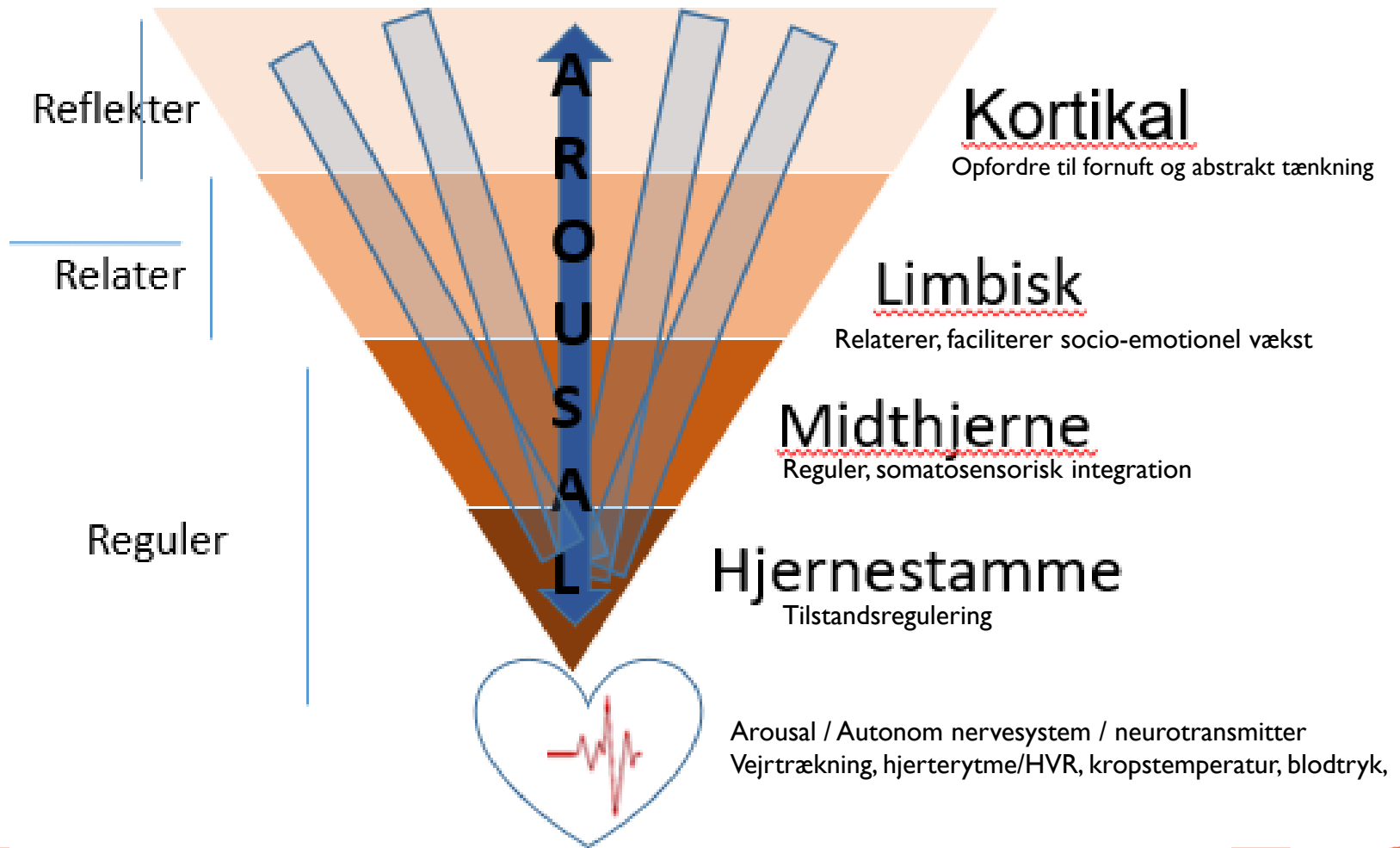
Mål

- ▶ At kursisten får grundlæggende forståelse for sanseintegration.
- ▶ At kursisten kan identificere og analysere pædagogiske problemstillinger ved at anvende observations- og analyseredskaber ift. problematikker vedrørende sanseintegrationsvanskeligheder.
- ▶ At kursisten får viden om sansesystemet og dets betydning for adfærd og funktionsevne
- ▶ At kursisten får viden om sansestimulerende tiltag og metoder, der understøtter sanseintegrationen

VISS Hierarkisk hjernemodel

Neuroudviklingsmæssige principper

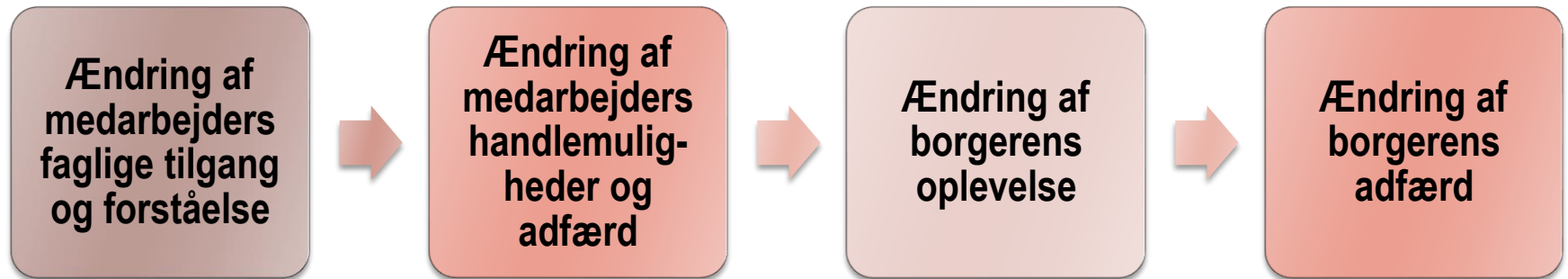

- ▶ Hjernen er hierarkisk organiseret og udvikler sig sekventielt
- ▶ Neuroner og neurale systemer skulptureres på en brugerafhængig måde
- ▶ Hjernen udvikler sig hurtigst tidligt i livet
- ▶ Neurale systemer kan ændres - nogle hurtigere end andre
- ▶ Hjernen er evolutionært set skabt til at være social

Hvorfor arbejde med sanseintegration

Sansning og sanseintegration

Nihil in intellectu quod non prius in sensu

”Intet kommer ind i intellektet før, det har været i sanserne”

Hjernen som funktionelt system

At få hældt kaffe op og drikke en mundfuld kaffe kræver aktivering af blandt andet:

- ▶ Hjernestammen: At man er vågen, sætter ”strøm til batteriet”
- ▶ Det limbiske system: lysten til kaffe, oplevelsen får emotionel værdi
- ▶ Forreste del af frontallapperne: igangsætning af handling på baggrund af lysten, planlægning og styring af hele forløbet
- ▶ Primær og sekundær motorisk cortex: styrer og regulerer bevægelsen i samarbejde med:
- ▶ Lillehjernen og basalganglierne: hjælper bl.a. med at koordinere bevægelsen
- ▶ Synsbarken: se hvor koppen er, før vi rækker ud
- ▶ Føleområdet i isse/parietalapperne: mærker koppen i hænder og på læber, mærker om kaffen er for varm

Sanseintegration

”Sanseintegration er bearbejdning af information, Hjernen må vælge, fremme og hæmme, sammenligne og forbinde information fra sanserne i et skiftende og konstant mønster ..... ”

..... Hjernen må integrere .. Den må samle alle indtryk til en helhed.

(Ayres 2005).

Sanseintegration og sensorisk bearbejdning

- ▶ I processen med bearbejdning af sensorisk information sammenholdes denne med tidligere erfaringer.
- ▶ Mennesket er afhængigt af stimuli på alle sensoriske områder, for at kunne udvikle kendskabet til både sin egen krop og det omgivende miljø.

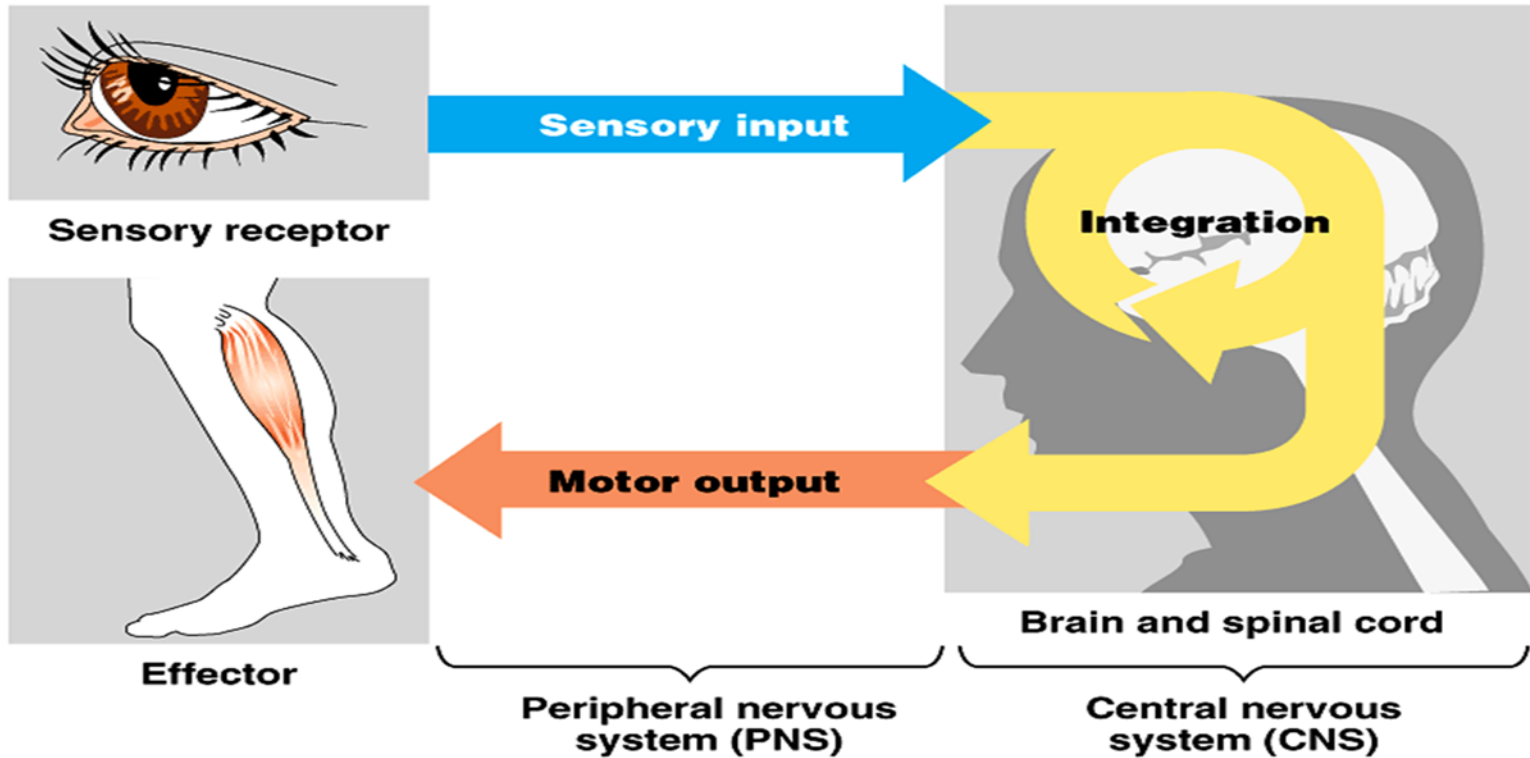
Sensorisk bearbejdning / sansemodulation

- ▶ Sansemodulation er måden, hvorpå hjernen regulerer sin egen aktivitet ved at fremme eller hæmme beskeder fra sansesystemet.
- ▶ Personens evne til at modtage og afstemme sensorisk information.
- ▶ Sammenhæng mellem personens evne til at bearbejde sensorisk information og borgerens adfærd i forbindelse med udførelse af dagligdags aktiviteter.

Nervesystemet

Nervesystemet

- ▶ **CNS** Det centrale nervesystem

- ▶ Hjernen
- ▶ Rygmarven

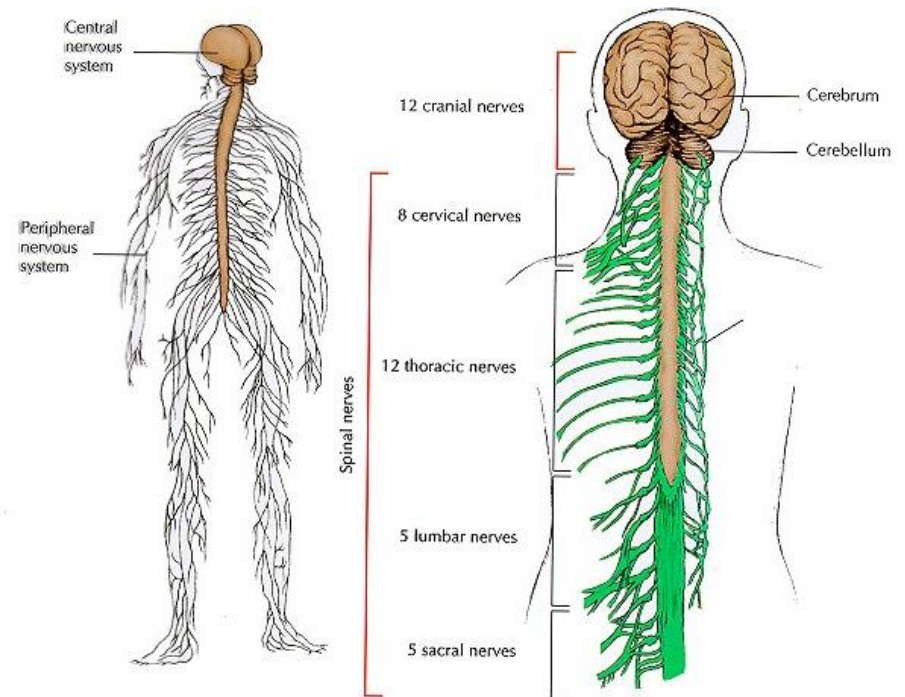
- ▶ **PNS** Det perifere nervesystem

Somatiske:

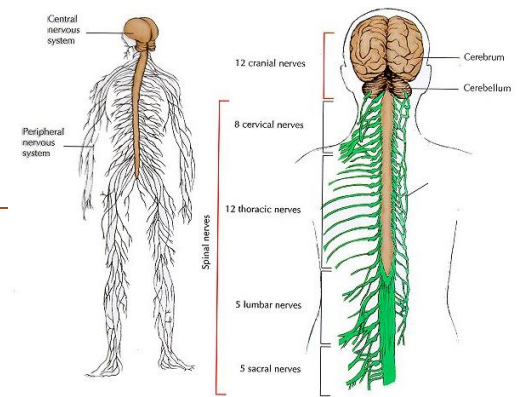
- ▶ Sensoriske nerver
- ▶ Motoriske nerver

Autonome:

- ▶ Det sympatiske system
- ▶ Det parasympatiske system

Det autonome nervesystem

Parasympatisk aktivitet

- ▶ Beroligelsessystem
- ▶ Dæmper hjerteaktivitet
- ▶ Fastfrysning
- ▶ Opbygger kropsenergi
- ▶ Muskelafslappende
- ▶ Udløser tårer og savl
- ▶ Øger fordøjelsesaktivitet

Sympatisk aktivitet

- ▶ Aktiveringssystem
- ▶ Respons på trusler
- ▶ Kamp/flugt
- ▶ Øger hjerterytme
- ▶ Øger muskeltonus
- ▶ Udløser glukose og insulin
- ▶ Aktiverer seksuel adfærd

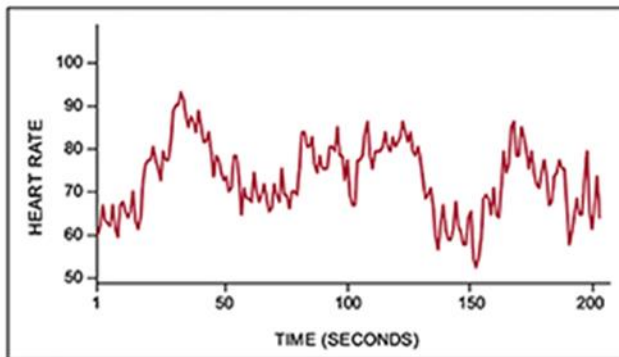

Hjerterytmevariabiliteten

Heart-Rhythm Patterns

HRV Incoherence

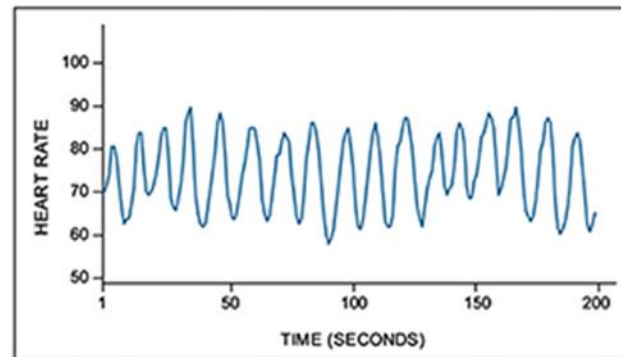
frustration, anxiety, worry, irritation

Impairs Performance

HRV Coherence

positive emotions, appreciation, love, courage

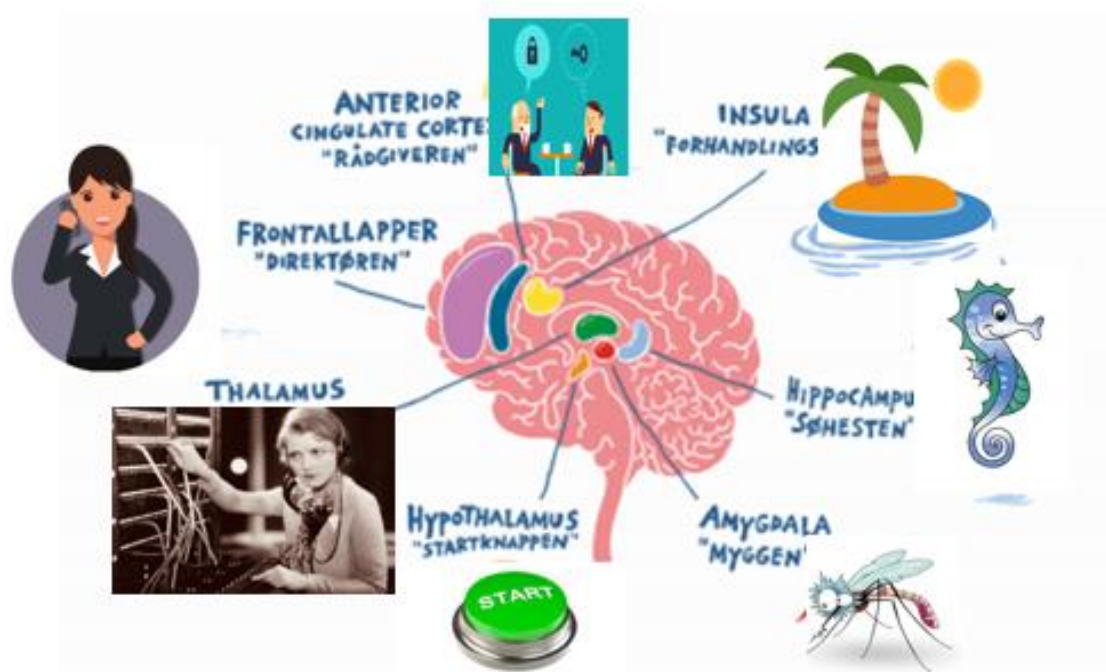

Promotes Optimal Performance

Hjernen og dens beboer

Inspireret af Pernille Thomsen

Frontallapperne / Direktøren

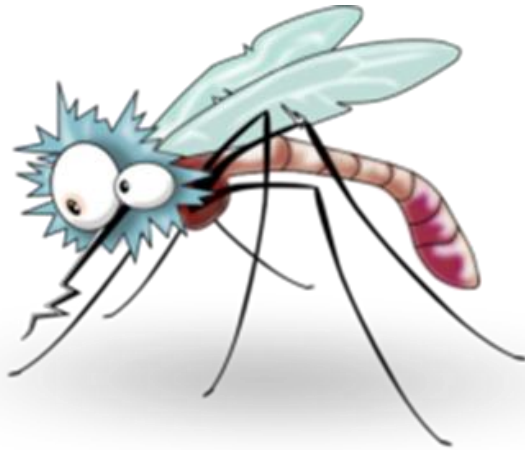

- ▶ Frontallapperne bliver ofte kaldt direktøren – det her her vi træffer beslutninger.
- ▶ Planlægger, regner ud, skaber overblik og organisere.

Amygdala / Myggen

- ▶ Amygdala har betydning for bearbejdning af følelser, fx frygt.
- ▶ Amygdala kan påvirke andre områder af hjernen, som frigiver blandt andet stresshormonet adrenalin ved frygt.
- ▶ Det giver kropslige reaktioner som hjertebanken, øget blodtryk og øget opmærksomhed.

Hypothalamus / Startknappen

- ▶ Når noget ubehagligt sker ex, noget vi sanser, tænker eller føler, så tændes amygdala.
- ▶ Amygdala tænder hypothalamus
- ▶ Hypotalamus tænder både HPA-aksen og det sympatiske nervesystem, så der udskilles adrenalin, noradrenalin og kortisol

Hippocampus - Søhesten

- ▶ Hippocampus ligger dybt i hjernen og er den del af det limbiske system.
- ▶ Den er bl.a. ansvarlig for at lagre den tilegnede viden eller sanseindtrykkene i en samlet erindring i langtidshukommelsen, som man senere kan huske tilbage på.
- ▶ Det, at hippocampus er koblet til følelserne er meget centralt

Thalamus – Receptionisten (frøken Thalamus)

- ▶ Modtager sensoriske informationer
- ▶ Syn, lyd, smag og føle
- ▶ Derudover den interopseptive sansning, hvor kroppen mærker, puls, vejrtrækning, sult, tørst, tran til at skulle på toilettet osv.
- ▶ Den fungerer dårligere under stress

Insula / Forhandlings-øen

- ▶ Her lander de sensoriske input når de er sluppet forbi receptionisten og bliver koblet til bevidstheden.
- ▶ Her aflæser bevidstheden kroppens signaler.
- ▶ Når sansningen er endt på øen, skal der tages stilling til hvad det er kroppen forsøger at fortælle og hvor vigtig er det.
- ▶ Er det noget der skal hel op til direktøren eller er det noget der kan vurderes ud fra noget erfaringsmæssig

Anterior cingulate cortex – Rådgiveren

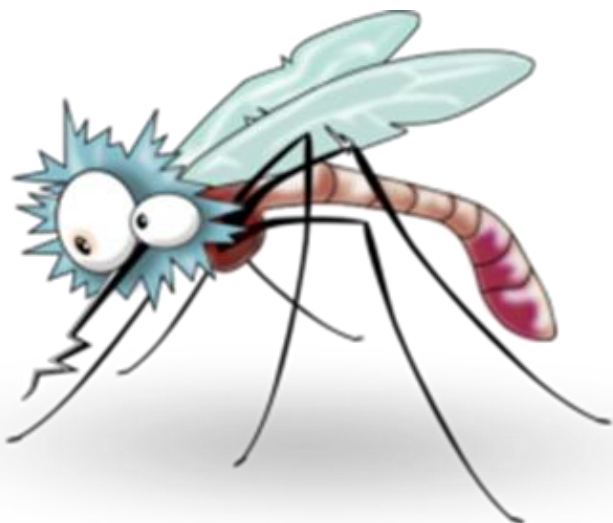
- ▶ Rådgiveren for direktøren vurderer kroppens signaler
- ▶ Forsøger at forstå og aflæse
- ▶ Beslutter hvorvidt det er vigtig nok til at direktøren skal involveres i beslutningen

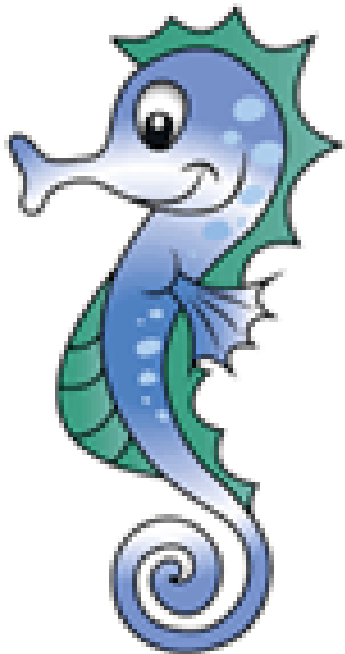
Når amygdala vokser

Og – når Hippocampus vokser

Hvordan??

Aflast i forhold til det der stresser og giv næring til hippocampus

- ▶ Oxytocin – Kram, berøring, massage
- ▶ Endorphin – Motion og puls
- ▶ Serotonin – Kram, berøring, lys, motion
- ▶ Endocannabinoid – Berøring
- ▶ Dopamin – Latter, berøring, motion
- ▶ Serotonin – Kram, berøring, lys, motion
- ▶ BDNF – Motion (når musklerne arbejder, udvikles BDNF – netværksprotein, som går direkte i hippocampus og kan få den til at vokse med 15%)

Sanser

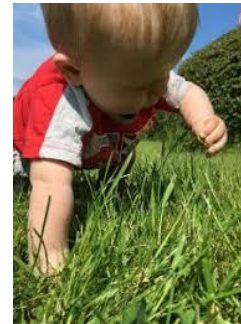
Hvilke sanser kender I?

De indre sanser / primære sanser

Proprioceptiv sans /

kinestetisk sans /
led-muskel-sans /
stillingssans

Vestibulær sans /

labyrintsans /
Balancesans

Taktilsansen /

Følesansen

Interoceptiv sansning

Taktil / følesans

=> Fortæller om os selv

Den proprioceptive sans / Muskel/led sansen

Stillingsrefleks:

- ▶ Ændringer i hovedets stilling medfører tilpasning af kroppens stilling.

Holdningsrefleks:

- ▶ Reflektorisk spænding i antityngdekraftsmuskler opretholder for eksempel den stående stilling.

Proprioception har specielt betydning for:

- ▶ Kropsbevidsthed.
- ▶ Motorik og koordination.

Proprioception er sansning af egen krop.

Mulige tegn på vanskeligheder med den proprioceptive sans

- ▶ Dårlig balance og behov for at støtte sig til synet.
- ▶ Svært ved at regulere muskelkraft.
- ▶ Klodset og kejtet i bevægelserne.
- ▶ Svagt håndgreb.
- ▶ Taber ofte ting.
- ▶ Tager for høje skridt ved gang på trapper og ujævnt terræn.
- ▶ Dårlig kropsopfattelse og støder ofte ind i ting.
- ▶ Dårlig motorisk planlægning.
- ▶ Dårlig koordination og kan have svært ved forflytninger af sig selv.
- ▶ Udtrættes hurtigt.
- ▶ Fysisk voldsom ved andre mennesker eller genstande.

Mulige tegn på vanskeligheder med den proprioceptive sans

Selvstimulation:

- ▶ Går på tåspidserne.
- ▶ Bruger pincetgreb.
- ▶ Klatrer op alle vegne.
- ▶ Hopper og springer.
- ▶ Slå hænderne mod hinanden i overdreven grad.
- ▶ Skærer tænder.
- ▶ Bider i genstande.
- ▶ Stopper fingre og hånd i halsen.
- ▶ Hænger og trækker i alt muligt.
- ▶ Slår hovedet ind i væg og andet.
- ▶ Kaster sig ind i væggen.
- ▶ Slår sig selv voldsomt.
- ▶ Bider sig selv.
- ▶ Skærer sig.

Refleksion

- ▶ Hvordan ser I udfordringer i forhold til den proprioceptive sans hos borgere?

Den vestibulære sans - *Ligevægtssansen*

- ▶ Ligevægts- og balancesystemet former et menneskets grundlæggende forhold til tyngdekraften og den fysiske verden.
- ▶ Specielt betydning for holdnings- og balancereaktioner, styring af øjets bevægelser, regulering af hastighed.
- ▶ Vestibulærsansen er tæt forbundet med synssansen.
- ▶ Impulser fra det vestibulære og det taktile system påvirker det autonome nervesystem.

Mulige tegn på vanskeligheder med vestibulærsansen

- ▶ Højdeskræk og angst for at falde.
- ▶ Anspændt og meget forsigtig.
- ▶ Let til transportsyge.
- ▶ Får kvalme ved hurtige bevægelser.
- ▶ Utryg på trapper og skrånende underlag.
- ▶ Reagerer forsinket på fald og snubler let.
- ▶ Søger ofte aktiviteter med kraftig stimulation.
- ▶ Gynger, rutsjer og hopper gerne med voldsom kraft.

Mulige tegn på vanskeligheder med vestibulærsansen

Selvstimulation:

- ▶ Virrer med hovedet.
- ▶ Snurrer rundt.
- ▶ Konstant i bevægelse.
- ▶ Løbespurts.
- ▶ Vinke eller knipse med fingre foran øjnene.
- ▶ Snurren med snore eller andet legetøj.
- ▶ Rokken frem og tilbage.

Refleksion

- ▶ Hvordan ser I udfordringer i forhold til den vestibulærsansen hos borgere?

Taktilsansen - berøring

- ▶ Den "største" sans
- ▶ Registrering: berøring, tryk, smerte, kulde/varme, strukturer fx rund, kantet, spids, hård, blød, glat, våd
- ▶ Aldring: svækkelse af funktionen – nedsættelse af temperatur og smertesans
- ▶ Ved berøring - udløsning af oxytocin: Antistress-effekter som ro og afspænding, sænket kortisol, blodtryk og puls etc.

Oxytocin

- ▶ "Tilknytnings-hormon", der dannes i hypothalamus og frigives fra hypofysen
- ▶ Især berøring / hudkontakt øger frigivelse af oxytocin
- ▶ Har betydning for social genkendelse, tilknytning og moderadfærd, og styrker følelsen af tillid, generøsitet og empati
- ▶ Antistress-effekter: Ro og afspænding, sænket kortisol, blodtryk og puls
- ▶ Vækst-effekter: Vægtøgning, heling, celledeling og optagelse af næringsstoffer

Mulige tegn på vanskeligheder med taktilsansen

- ▶ Berøringer registreres som ubehagelige eller smertefulde. Kan føles som en 3. grads forbrænding.
- ▶ Tendens til at kradse og klø sig.
- ▶ Problemer med personlig hygiejne.
- ▶ Behov for stort personligt rum.
- ▶ Afviser kontakt med bestemte materialer, bestemte typer mad eller har konstant noget i hænderne .
- ▶ Går enten med meget tøj, eller smider konstant tøjet.
- ▶ Afviser at gå med bare tæer, eller smider konstant fodtøjet.
- ▶ Spyttter ud, eller afviser bestemte typer / konsistenser af mad.

Mulige tegn på vanskeligheder med taktilsansen

Selvstimulation:

:

- ▶ Holder konstant noget i hænderne.
- ▶ Smører sig med cremer, spyt og så videre.
- ▶ Hånd til mund kontakt.
- ▶ Kører hånd rundt i håret.
- ▶ Sidder på hænder og fødder.
- ▶ Vrider hænder.
- ▶ Trækker sig i håret.
- ▶ Kradser, bider eller river sig selv.
- ▶ Gnider sig til blods.
- ▶ Slår sig selv.

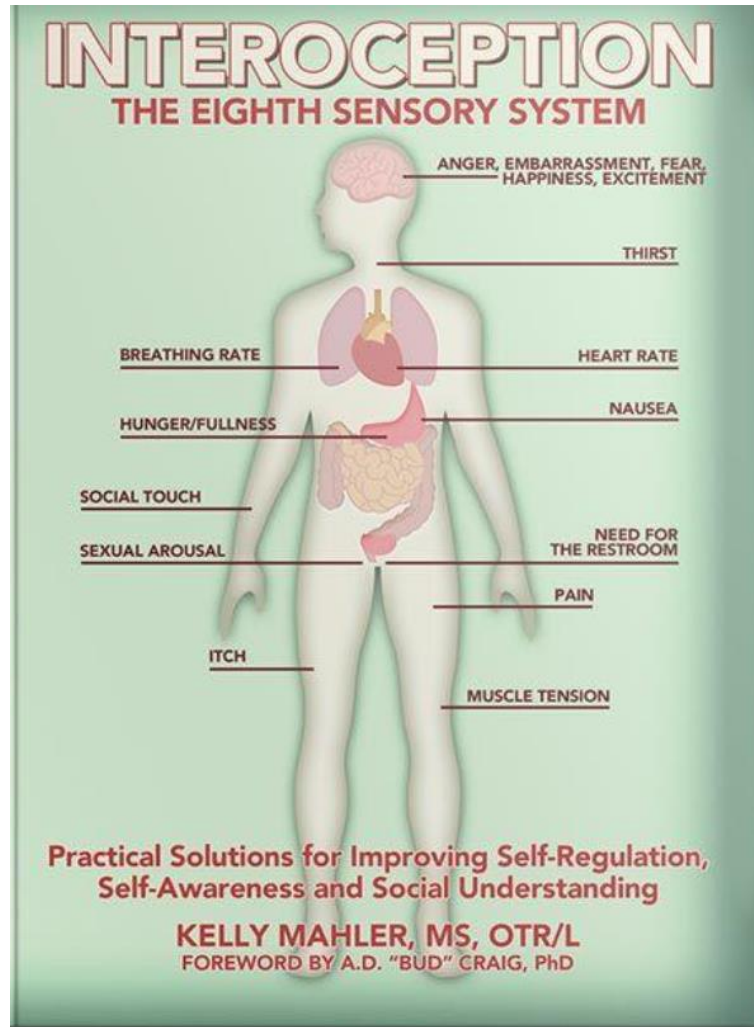
Refleksion

- ▶ Hvordan ser I udfordringer i forhold til den taktilsansen hos borgere?

Interoceptiv Sansning

- Regulering af emotioner.
- Vide hvornår jeg skal spise og drikke.
- Mærke hvornår skal jeg gå på toilettet.
- Mærke hvis jeg har feber eller ondt et sted.
- Mærke mit hjerte slå.
- Mærke når jeg bliver årvågen.
- Mærke hvad har jeg brug for.
- Mærke andre og deres stemninger.
- Sanselse andres humor.
- Sanselse kommende krav.
- Mærke jeg er træt.

Refleksion

- ▶ Hvordan ser I udfordringer i forhold til den den interoceptive sansning hos borgere?

De ydre sanser / sekundære sanser

- ▶ Synssans
- ▶ Høresans
- ▶ Lugtesans
- ▶ Smagssans

=> *Fortæller om vores omverden*

Syn-, høre-, lugte- og smagssansen

Synssansen:

Registrerer:

- ▶ Lys, mørke, farverfarver, afstande, former, dybde og bevægelse
- ▶ Bevidsthed om omgivelserne og tings placering i omgivelserne.

Høresansen:

Registrerer:

- ▶ Frekvens, volumen, klang, lokalitet

Smagssansen:

Registrerer:

- ▶ Surt, sødt, salt, bitter, umami

Lugtesansen:

Registrerer:

- ▶ Lugte, dufte

Praksisøvelse i grupper

Diskuter, om og hvordan sensoriske forstyrrelser kommer til udtryk hos de mennesker, I arbejder med:

Efterfølgende gennemgang og opsamling i plenum

Arousal

Arousal

- ▶ Grad af vågenhed – hjernens elektro-kemiske grundaktivitet
- ▶ Regulerende funktion i forhold til vågenhed, bevidsthed og opmærksomhed
- ▶ Arousalniveauet er ikke stationært, men varierer i løbet af et døgn
- ▶ Transmitterstoffer sendes fra hjernestammen til alle dele af hjernen med afvejet kraft
  - ▶ **Hypoarousal** – lav mental energi
  - ▶ **Hyperarousal** – høj mental energi

Hypoarousal

- ▶ Har svært ved at fastholde opmærksomheden ved rutiner.
- ▶ Har tendens til at gå i stå eller falde i staver samt at falde i søvn ved stillesiddende eller monotone aktiviteter.
- ▶ Foretrækker aktiviteter med højt aktivitetsniveau for eksempel fest, ture med mere.
- ▶ Kan sove trods uro også nye steder
- ▶ Nedsat registrering af basale behov som sult, tørst samt varme og kulde.
- ▶ Holder sig mere vågen ved grovmotoriske aktiviteter end ved finmotoriske opgaver.
- ▶ Kontakt- og konfliktsøgende.

Hyperarousal

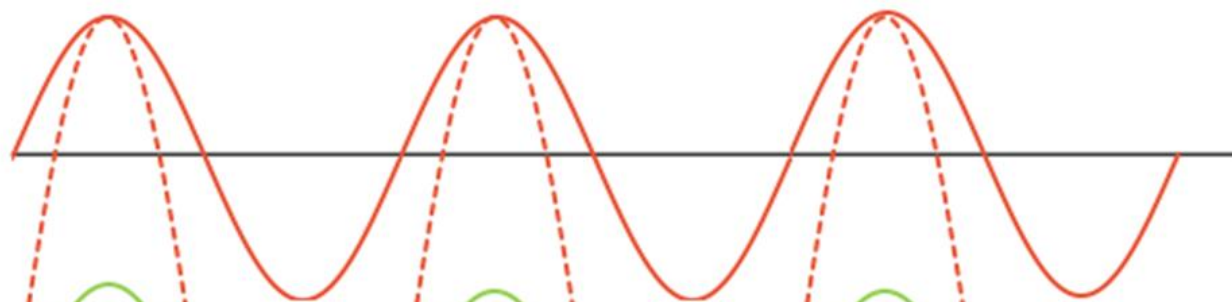
- ▶ Tiltrækkes af uro og situationer med højt aktivitetsniveau.
- ▶ Følger med i alt, hvad der sker, samt hører og ser alt.
- ▶ Virker ofte fysisk anspændt.
- ▶ Har svært ved at falde i søvn og vågner tidligt.
- ▶ Fungerer og indlærer bedst i én til én eller afskærmede situationer.
- ▶ Påvirkes og smittes let af andres følelser.
- ▶ Lav stresstærskel og kan reagere følelsesmæssigt voldsomt og pludseligt.

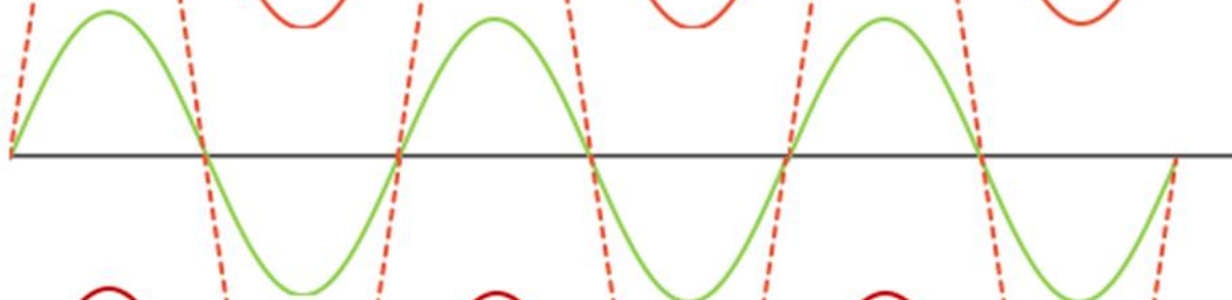
Arousalniveau

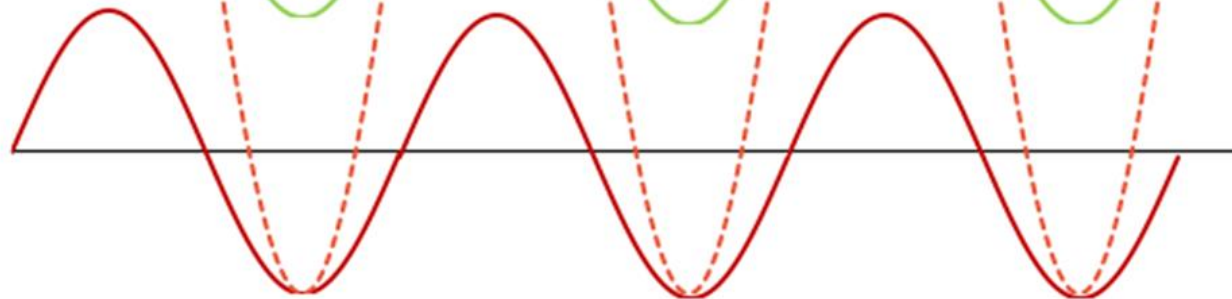
Høj grad
af vågenhed

Normal
vågenhed

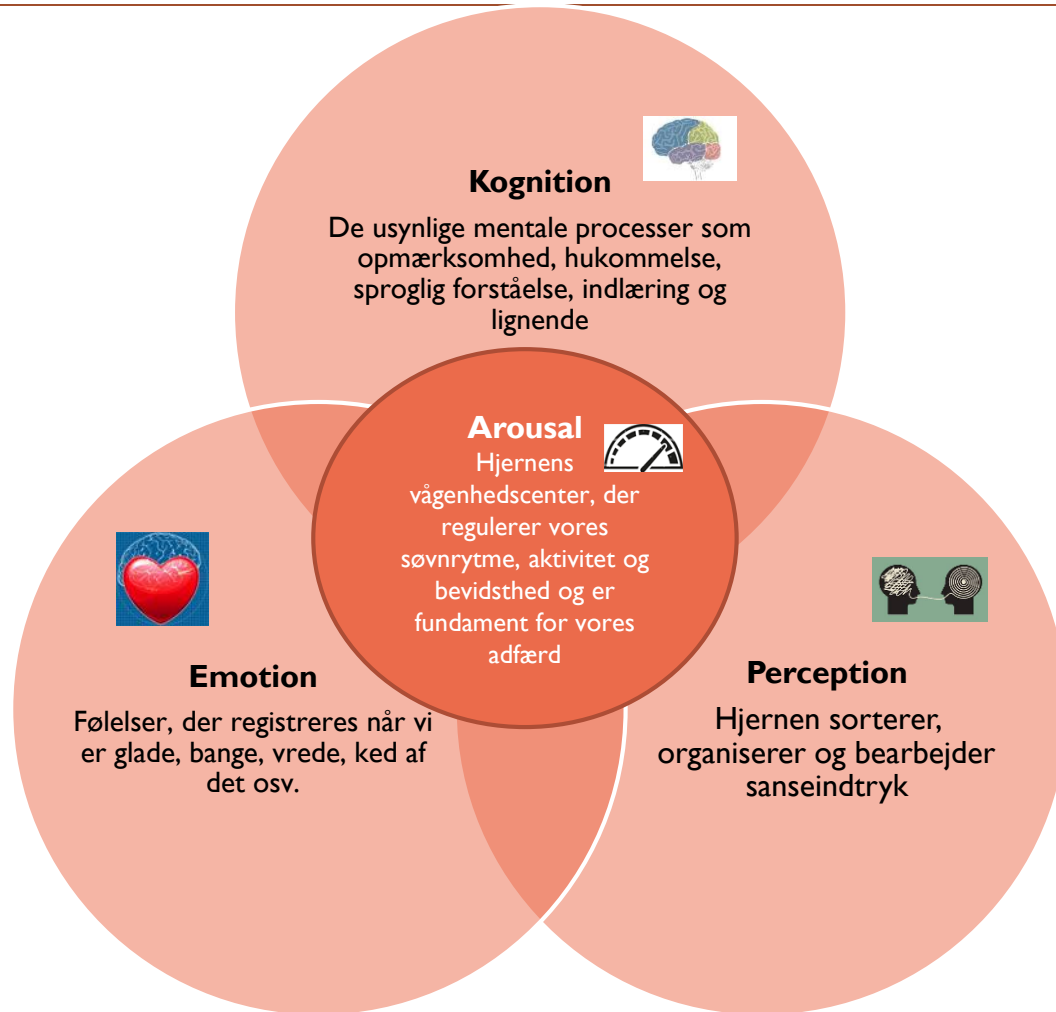

Lav grad
af vågenhed

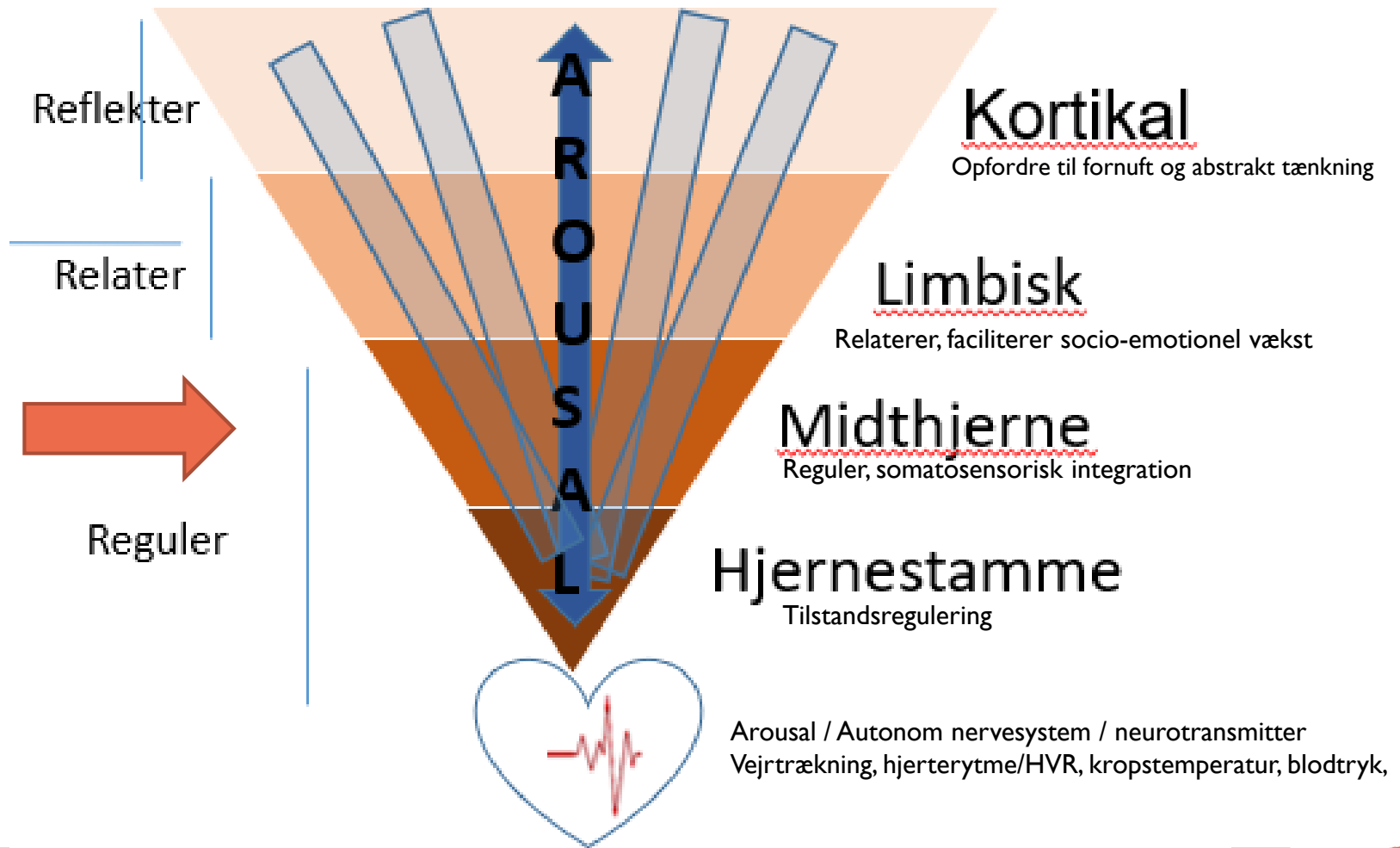

Arousal

VISS Hierarkisk hjernemodel

Modulationsforstyrrelser

Kontinuum

Lav tærskelværdi
Overreaktion

Høj tærskelværdi
Underreaktion

- ▶ Hypotese om sammenhæng mellem den neurologiske tærskelværdi og måden, hvorpå man reagerer på stimuli er lig med adfærdsrespons.

Sansemotorik

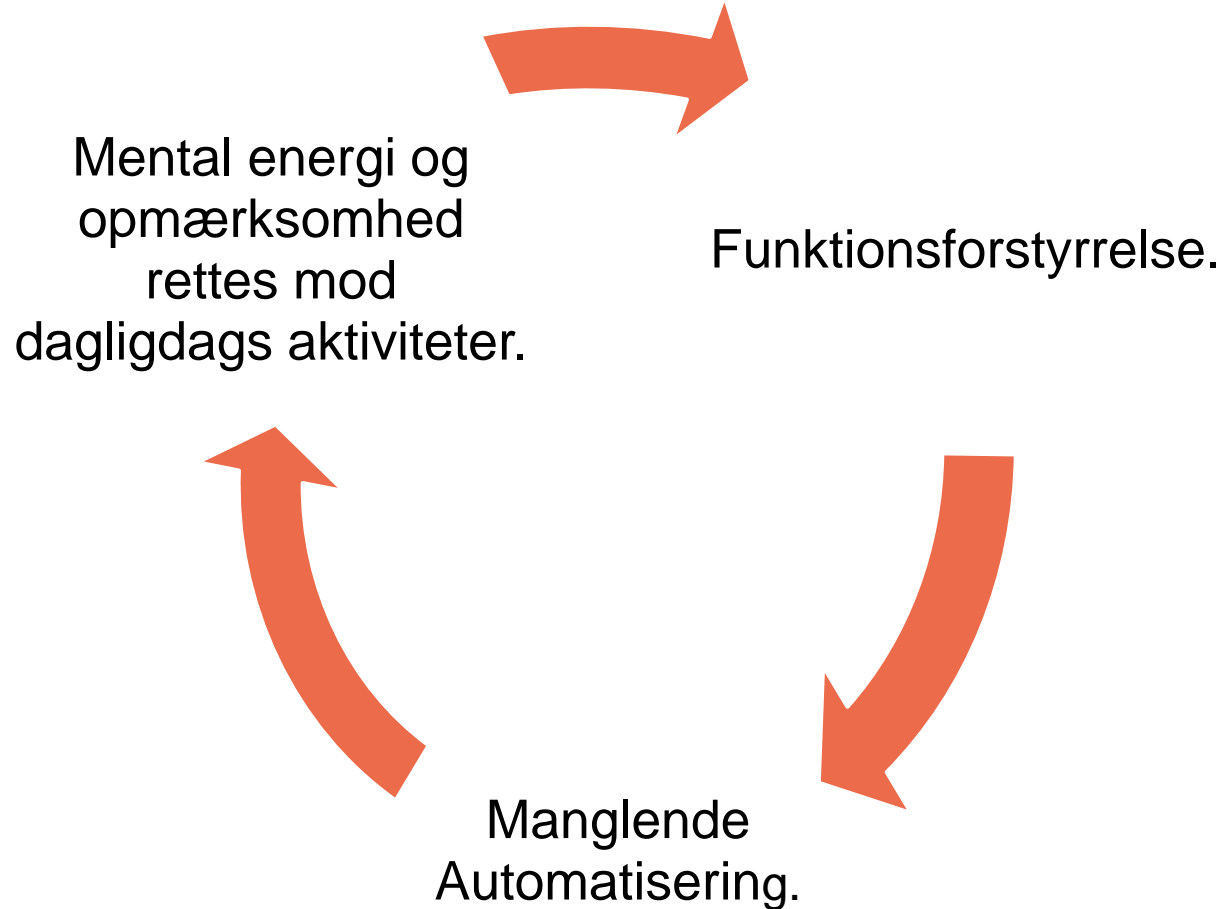

- ▶ Definition:
- Sansemotorik er et begreb, der dækker sensoriske og motoriske aspekter af kropslig funktion
- Særligt den vestibulære og den proprioceptive sans har afgørende betydning for kropsfornemmelse, kropsbevidsthed og kropskontrol

Sansemotoriske forstyrrelser

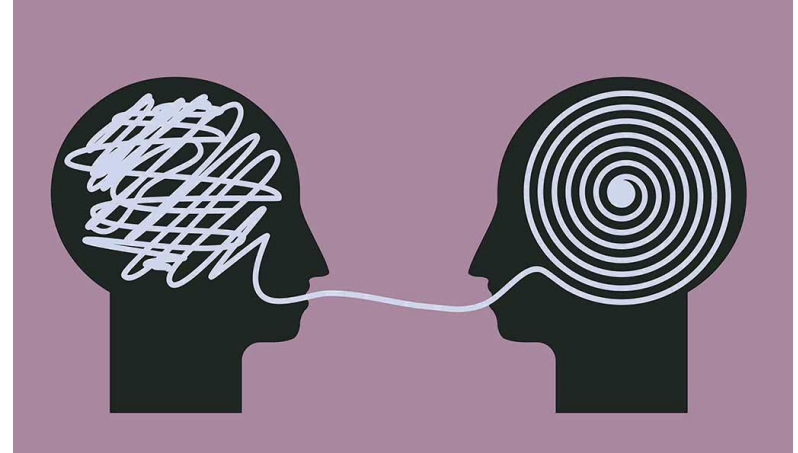

Perception

- ▶ **Perception:**
  - ▶ De processer hvorved vi tolker sansernes budskab.

- ▶ Perceptionsforstyrrelser kan medføre vanskeligheder med at overskue og improvisere.

- ▶ Eksempler på forstyrrelser:
  - ▶ Berøringssansning.
  - ▶ Ordblindhed.
  - ▶ Lydfølsom

Sansning og perception

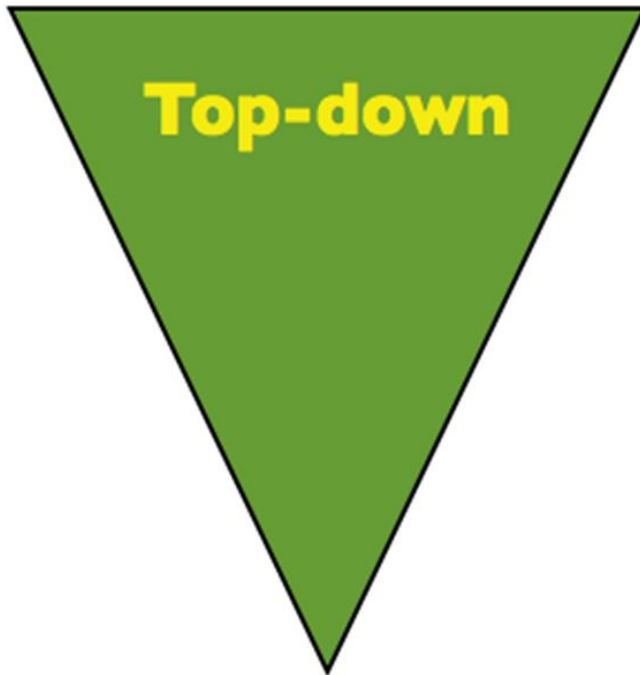
Påvirkning af motorikken:

- ▶ Et menneskes måde at percipere / tolke sansestimuli på kan få betydning for tilskyndelsen til at handle / bevæge sig og for, hvordan bevægelsen korrigeres og læres
- ▶ Ofte vanskeligheder ved at adskille væsentlige sanseindtryk fra uvæsentlige
- ▶ Hvis feedback på bevægelser er enten forsinket eller afvigende, vil det påvirke signaler, der sendes tilbage til muskulaturen

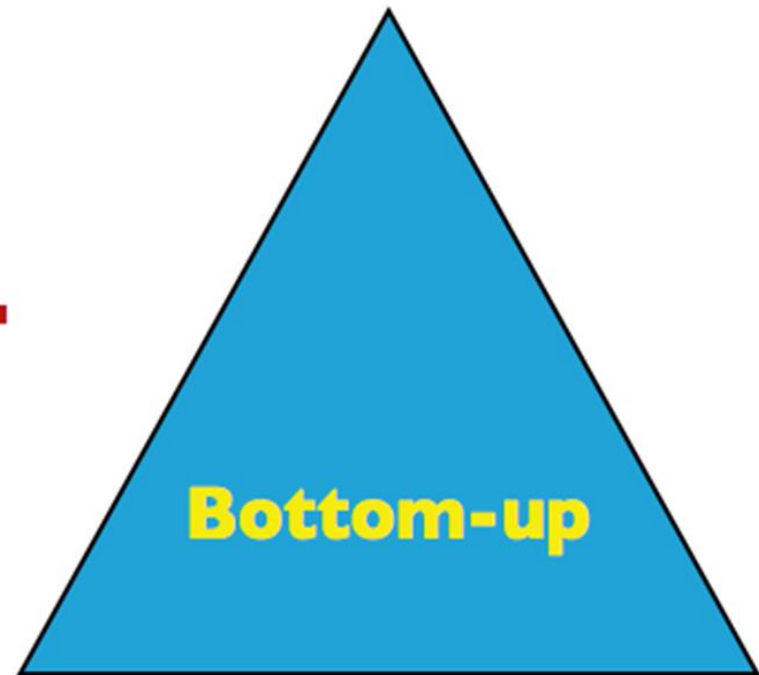

Perception

+

Generelle symptomer ved sansbearbejdningsvanskeligheder kan ses som:

- ▶ Svært ved overgange mellem aktiviteter, steder og mennesker.
- ▶ Svært ved at orientere sig i forhold til aktiviteter, samvær og rum.
- ▶ Forsinket, forstærkede eller ingen reaktion ved sanseindtryk som smerte, sult, mæt, kulde og varme.
- ▶ Let afledelig.
- ▶ Uforudsigelige emotionelle udbrud.

Opsamling og begrebsafklaring

- ▶ **Sansemodulation:** Hjernens tilpassede reaktion på sanseinformationer, som hæmmes eller fremmes. Baggrunden for arousal/mental vågenhed
- ▶ **Sansebearbejdning:** Afkodning af de enkelte sansers informationer (sansernes ”endestationer” er på cortex / hjernebarken)
- ▶ **Sanseintegration:** Når sanseinformationerne samles og integreres med hinanden til en helhed = perception
- ▶ **Sansestimulation / -stimuli:** Når sansesystemet - bevidst eller ubevidst – påvirkes (stimuleres) af omgivelserne / udefrakommende faktorer eller af indre faktorer

Aktivitetsobservation

Handler bl.a. om at undersøge hvilken og i hvilket omfang borgeren modtager sansestimuli.

- ▶ Hvilken stimuli/ aktiviteter tilbydes?
- ▶ Giver vi det borgeren kalder på eller er der blindevinkler?
- ▶ Stemmer stimuli overens med fund fra udredning?
- ▶ Er der noget vi skal justerer eller ændre ift. vores nye viden?

Eksempel

Aktivitetsanalyse mhp. sansestimulation i hverdagen

+

Sæt kryds: x = lidt - xx = mellem - xxx = meget							
Aktivitet	FØLESANS <i>Taktilt</i>	BALANCESANS <i>Vestibulært</i>	BEVÆGELSESSANS <i>Proprioceptivt</i>	SYNSSANS <i>Visuelt</i>	HØRESANS <i>Auditivt</i>	LUGTESANS <i>Ofaktorisk</i>	SMAGSSANS <i>Gustatorisk</i>
Vækning	XXX			X	X		
Morgenbad	XXX	XX	XX	X	X	X	
Morgenmad	X	X	X	X	XX	X	XXX
Turen til AC	XX	XXX	XXX	XX	XX	XX	
Samling på AC	X	X	X	XX	XXX	X	
Ridning	XXX	XXX	XXX	XXX	XX	XX	

Dag 2

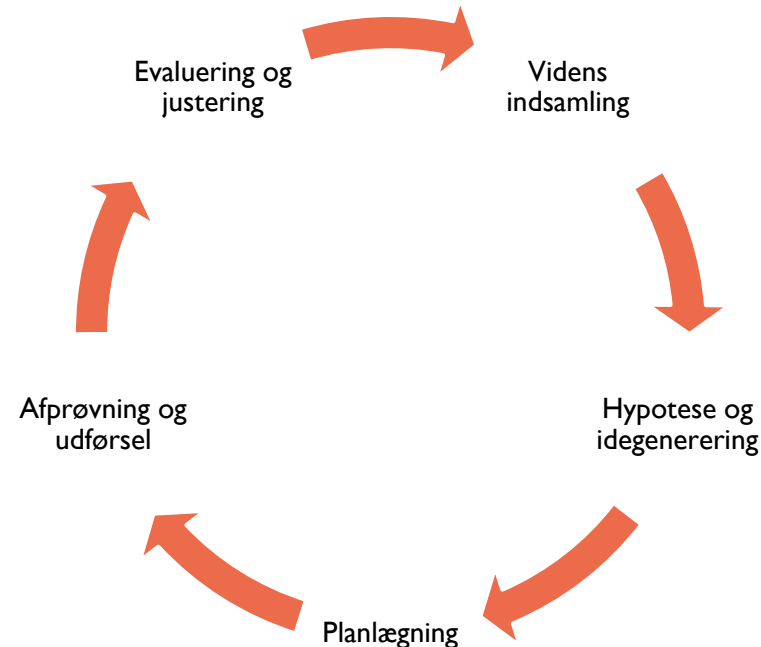
Planlægning af sanseaktiviteter

Efteruddannelse i integrativ neuropædagogik - Modul 3

Planlægning af sanseaktiviteter

- ▶ Videns indsamling
- ▶ Idégenerering
- ▶ Planlægning
- ▶ Afprøvning
- ▶ Udførelse
- ▶ Evaluering

Pædagogens faciliterende rolle

- ▶ Et menneske med et typisk udviklet velfungerende sansesystem vil ubevidst selv sørge for at skaffe sig tilpas sansestimulation
- ▶ Ved nedsat funktionsevne er det ikke givet, at personen selv opsøger den mængde sansestimulation, der er nødvendig for at kunne registrere indre og ydre tilstande
- ▶ Den pædagogiske opgave er her at udrede og forstå personens neurologiske forudsætninger for dermed at kunne tilpasse stimulumængde og -intensitet til den enkelte
- ▶ Som medarbejder har man en faciliterende rolle i forhold til – med udgangspunkt i en forståelse af borgerens behov – at sørge for muligheder for tilpas sansestimulation

Relationens betydning i det pædagogiske arbejde

- ▶ En relation kan have vidt forskellige indhold
- ▶ Borger har forskellige forudsætninger og erfaringer i livet
- ▶ Medarbejders ansvar at opbygge relationen
- ▶ Det er også vores ansvar når den mislykkes

Relationen

- ▶ At inviterer en anden ind i et rum af tryghed og nærvær
- ▶ Viden om borger: Livshistorie, neuropædagogisk og/eller neuropsykologisk udredning mv.
- ▶ Anerkendelse og validering
- ▶ Overførings- og modoverføringsprocesser
- ▶ Selvregulering

Vil gerne – kan ikke

- ▶ Det kræver ofte særlig betingelser at være i fælleskabet
- ▶ Nej tak – er ikke nødvendigvis en afvisning men kan være afmagt
- ▶ Føler borger sig tryk eller ej?
- ▶ Er det vi tilbyder mening givende og interessant for den enkelte?
- ▶ Det er ofte ikke mig som person der siges ”Nej tak” til, men det jeg gør eller ikke gør

Hvad betyder vores indstilling til borgeren?

VIL IKKE

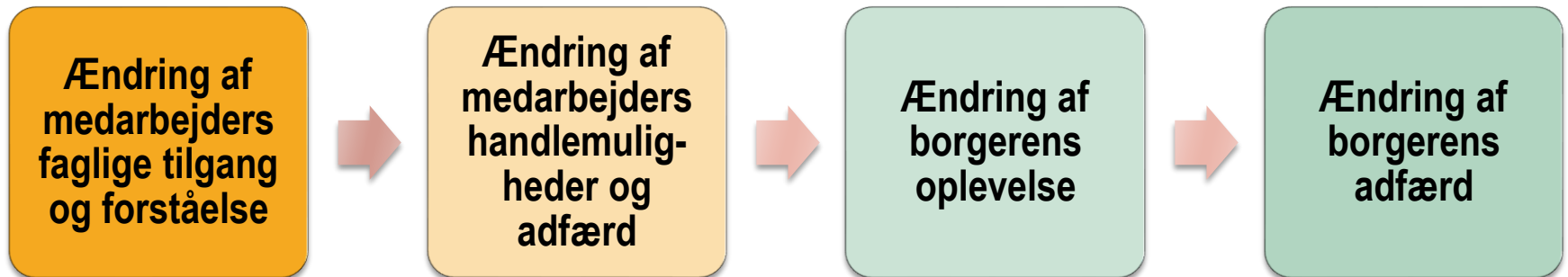

KAN IKKE

Fagligt synergi 😊

Planlægning af sanseaktiviteter

Tilrettelagte og tilbagevendende aktiviteter

- ▶ **Tilrettelagte** og tilbagevendende aktiviteter med udgangspunkt i personens sanseprofil. Tiltag, der er forinden er forberedte, og som indgår bevidst og kontinuerligt som led i en sensorisk diæt (en aktiv og tilpasset proces)

Eksempler:

- ✓ Sansekufferter
- ✓ Trykbørstning
- ✓ Socialmotorik
- ✓ Sang og musik (-terapi)
- ✓ Div. fritidsinteresser og motion generelt: Ridning, svømning, fitness, boksning
- ✓ Kreative aktiviteter, madlavning, praktiske opgaver
- ✓ Fysioterapi, behandling
- ✓ Forskellige typer massage og klangmassage
- ✓ Seancer i snoezel-miljøer /sanserum mm.

Hverdagens naturlige gøremål

- ▶ Hverdagens naturlige praktiske gøremål
- ▶ Den daglige indsats er præget af en forståelse af borgerens behov for stimulation. Dette handler især om **tilgang**, og om **hvordan** personen støttes og hjælpes i forskellige daglige sammenhænge

Eksempler:

- ✓ Medarbejderens fremtoning: Stemmeleje, tempo, udseende, bevægemønstre, fysiske kontaktform, duft etc.
- ✓ Støtte til hygiejne, måltider, praktiske sammenhænge
- ✓ Viden om borgerens liv, interesser, motivation
- ✓ Fokus på overgange / hverdagens mange skift af miljø
- ✓ Anvend fx "skema til aktivitetsanalyse" mhp. sansestimulation i hverdagen

Passiv stimulation

- ▶ **”Passiv”** stimulation, der ikke kræver en specifik iværksættelse eller fx samspil, men som indgår i miljøet omkring borgeren

Eksempler:

- ✓ Indretningen / de fysiske forhold generelt: Mange eller få stimuli til hver enkelt sans
- ✓ Sociale sammenhænge: Antal personer, anledning etc.
- ✓ Møblernes bevægelighed, materiale, tyngde etc.
- ✓ Redskaber og genstande, fx i køkkenet, ved hygiejne, kreamaterialer etc.
- ✓ Tøj, sengetøj mm.: Materiale, overflade, mærker, sømme
- ✓ Adgang til naturen

Sanserum – Snoezel-miljø

Overvejelser ved anvendelse af snoezel-miljø:

- Hvordan introduceres borgeren til miljøet?
  - Hvordan afsluttes seancen?
  - Hvordan er omgivelserne udenom rummet / miljøet?
  - Skal der kompenseres for høj eller lav arousal?
  - Er der grundviden blandt medarbejderne om brugen?
  - Hvad kan overføres til hverdagen?
-
- ▶ Stimuli til syn, hørelse, lugt, berøring, ligevægt og bevægelse
  - ▶ Fokus på de nære sanser – arousal-regulering

Det må aldrig blive "Tivoli" for mennesker med et skadet nervesystem!

Naturen omkring os

Teori

- ▶ Ny forskning peger på, at grønne områder har en positiv indvirkning på sundheden på følgende tre hovedområder:
  - ▶ Ved at opfordre til fysisk aktivitet.
  - ▶ Ved at opfordre til social kontakt.
  - ▶ Ved at give mulighed for fysisk og mental restitution.
- ▶ Undersøgelser viser at fysisk aktivitet i et naturmiljø giver større mentale fordele end fysisk aktivitet i for eksempel et fitnesscenter.
- ▶ Samlet set støtter forskningsresultaterne på området påstanden om, at grønne områder hjælper folk til at opretholde et godt helbred, og kan fungere som støttende miljøer i behandlingen af blandt andet personer med fysisk og psykisk funktionsnedsættelse.

Vores sanser og uderummet

- ▶ Vores sanser er vores adgang til verden og til andre mennesker.
- ▶ Sanseoplevelser baner vej for læring om os selv og vores omgivelser, og de danner bund for ny viden.
- ▶ Vi husker især det, vi mærker og føler. Indtrykkene skaber læring og udvikling.

Sansebearbejdning

Sansebearbejdning kan udføres i hverdagens naturlige aktiviteter, når vi er bevidste om:

- Regulering af omgivende miljø
  - Borgerens evne til selvregulering
  - Borgerens behov for stimulation
  - Aktivitetens effekt på borgeren
-
- ▶ Brug aktivitetsanalyse til at få øje på, hvilke hverdagsaktiviteter der stimulerer

Regulering af arousal

- ▶ **Sansestimuli og regulering af arousal tilpasset hjerneniveau**

Regulering på flere niveauer

- ▶ Ved nedsat funktionsevne og kognitive forstyrrelser vil man ofte have behov for støtte til regulering på flere niveauer:
  - Regulering af arousal – vågenhed og alarmberedskab
  - Regulering af det affektive – følelsesmæssige reaktioner
  - Regulering af adfærd – impuls kontrol, vurderingsevne mm.

- ▶ Når arousalregulering understøttes, bliver det lettere at påvirke ”højere funktioner”

- ▶ Dette kræver, at man i omgivelserne laver grundige observationer samt skærper bevidstheden om egen påvirkning af borgeren

- ▶ Det er medarbejderne, der har nøglen til forandring!

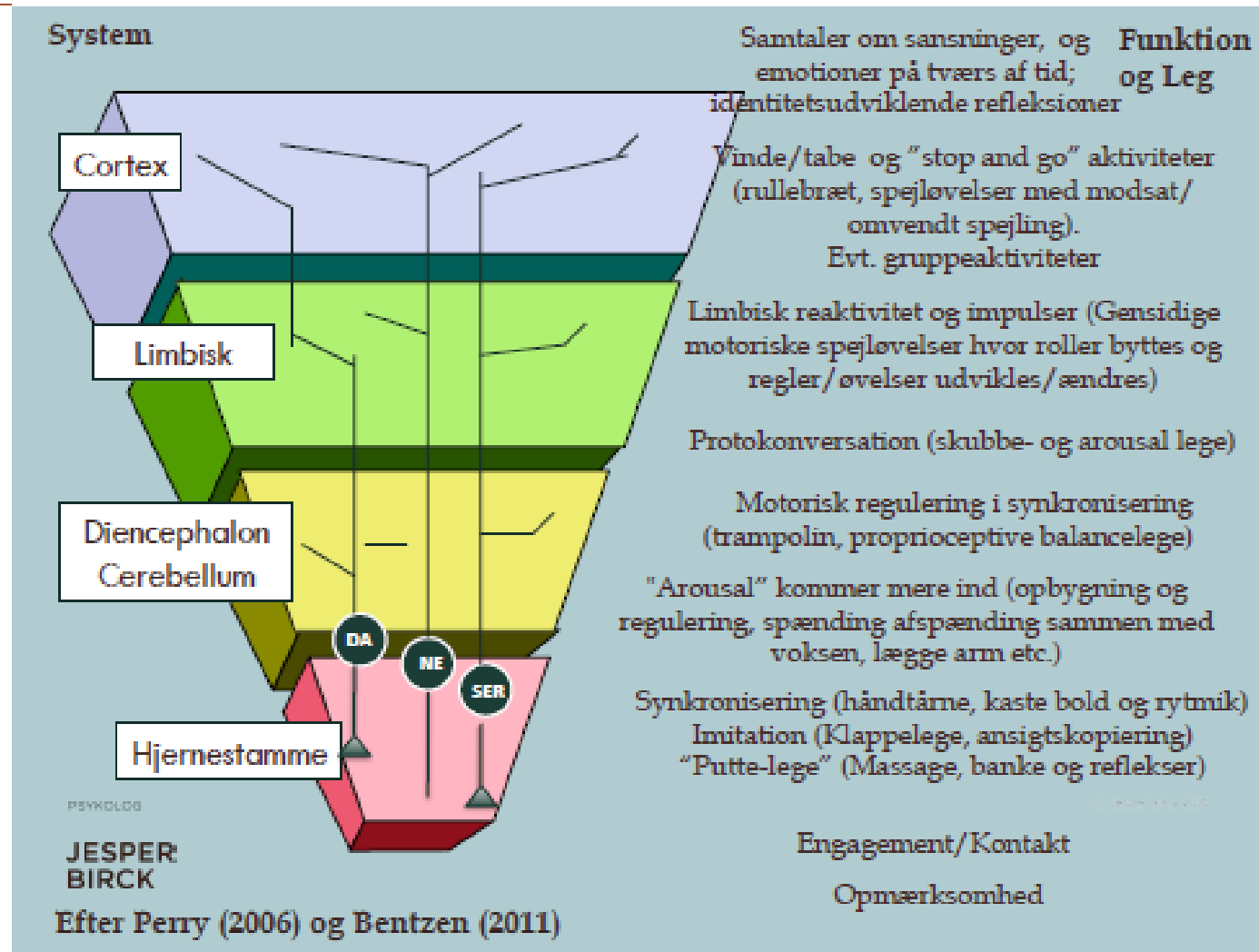

Aktiviteter hvor man arbejder med arousalregulering

- ▶ Musikterapi
- ▶ Socialmotorik
- ▶ Sang og musik: Fagtesange, dansesnor
- ▶ Leg
- ▶ Samspil
- ▶ Passiv – aktiv stimulering af sanserne
- ▶ Bevægelse
- ▶ Naturen

Forslag til aktiviteter der matcher de 4 niveauer

Sansestimulation

KONTROL af INPUT

- ▶ Hvilke(n) sanser stimuleres?
- ▶ Hvorfor? Viden og forståelse
- ▶ Hvordan? Metode
- ▶ Med hvad? Redskaber
- ▶ Hvor? Omgivelser
- ▶ Hvor længe? Tidsfaktor
- ▶ Hvor meget? Omfang
- ▶ Hvem? Personer
- ▶ Start og slut

LÆS OUTPUT

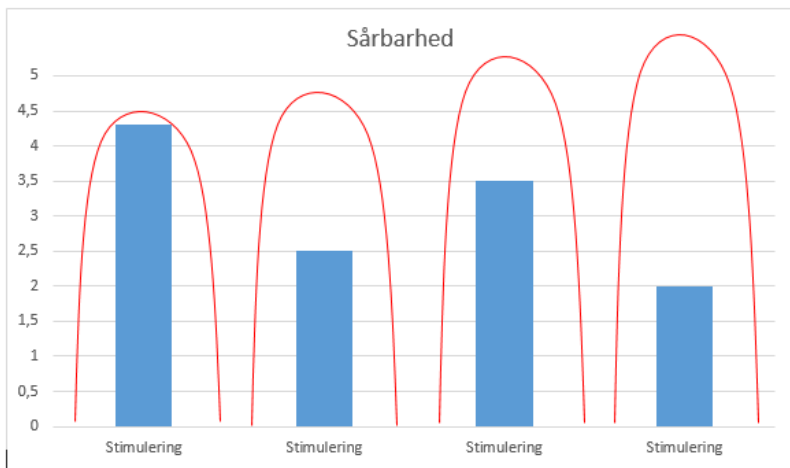
- ▶ Hvad sker der mht. arousal?
- ▶ Tonus?
- ▶ Respiration?
- ▶ Ansigtsudtryk?
- ▶ Andre fysiske tegn?
- ▶ Adaptiv respons?
- ▶ Kontakten?
- ▶ Humør, trivsel?
- ▶ Nærvær?

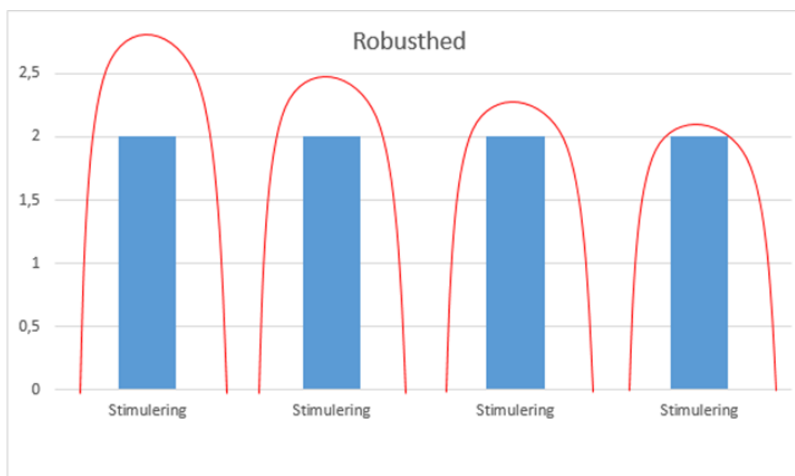

Drypvis stimulering

Uforudsigelighed – manglende kontrol

Forudsigelighed - kontrol

Forberedelse til borgeren – de 10 H'er

- ▶ Borgeren skal sikres kontrol, så de kan føle sig sikre og trygge i snoezelaktiviteter
- ▶ Forberedelse kan omfatte overvejelse og information om:
  - ▶ Hvad - indhold
  - ▶ Hvorfor - mening
  - ▶ Hvordan - metode
  - ▶ Hvor - placering
  - ▶ Hvornår - tidspunkt
  - ▶ Hvor længe - tidsperspektiv
  - ▶ Med hvem – medarbejdere og andre beboere
  - ▶ Hvor meget – mængde og omfang
  - ▶ Hvad før og bagefter – overgange
  - ▶ Hvor kan jeg få hjælp?

Procesbeskrivelse

Aftale/aktivitet		
	Borger	Personale
Hv-spørgsmål <ul style="list-style-type: none"> • Hvad skal jeg lave (indhold)? • Hvordan skal jeg lave det (metode)? • Hvorfor skal jeg lave det (mening)? • Hvor skal jeg lave det (placering)? • Hvornår skal jeg lave det (tidspunkt)? • Hvor længe skal jeg lave det (tidshorisont)? • Hvor meget skal jeg lave (mængde)? • Hvem skal jeg lave det med (personer)? • Hvad skal jeg bagefter (næste)? • Hvor kan jeg få hjælp (støtte)? 		
Krav til personalet Fx at jeg er tålmodig, at jeg er rolig, at jeg har en backup, at jeg er der til tiden m.m.		
Forventninger til borger Fx hvilke forudsætninger har borger ift. aftalen/aktiviteten. Skal han selvstændigt kunne dække bord eller gå hen til bordet		
Forberedelse Fx finde materialerne frem, skal borgeren forberedes inden. m.m.		
Opmærksomhedspunkter Fx Borgerens dagsform, konteksten/rammen, relationen, min tilgang - cydelig, blid, syngende, kropsholdning, blikkontakt m.m.		
Evalueringsdato		
Ansvarlig		

Praksisarbejde i gruppen

---

1. Hvilken borger?
2. Hvilken situation og hvorfor?
3. Hvilken metode vil I bruge og hvorfor?
4. Hvordan skal sanseaktiviteten forgå og hvordan kommer I i gang?

Brug gerne procesbeskrivelsen som udgangspunkt for jeres arbejde

*Vi mødes til præsentation af det udarbejdede materiale
(husk, det er et udkast😊)*

Evaluering

- ▶ Hvad er jeg blevet optaget af?
- ▶ Hvordan vil jeg arbejde videre med min nye viden?
- ▶ Hvilke udfordringer kan jeg se?
  - ▶ Hvordan kan jeg imødekomme dem – hvordan kan andre imødekomme dem?

TAK FOR DENNE GANG

Øvelse

- ▶ Diskuter i studiegrupperne, spørgsmål vedrørende arousal i sansebearbejdningskemaet

Arousal (hjernens grad af vågenhed)			
UDDYBNING: Beskriv dine faglige overvejelser/begrundelser for dit svar, og i hvilke situationer du eventuelt ser det.			
Hypoarousal	Ja	Nogle gange	Nej
Har svært ved at fastholde opmærksomheden eller falder hen ved stillesiddende og rutineprægede aktiviteter, fx TV, måltider, buskørsel eller monoton aktivitet Uddyb: <input type="text"/>	☐	☐	☐
Falder let i søvn, sover ofte længe og har svært ved at komme op og i gang om morgenen Uddyb: <input type="text"/>	☐	☐	☐
Reagerer svagt eller forsinket på sansepåvirkninger Uddyb: <input type="text"/>	☐	☐	☐
Har nedsat reaktion på impulser fra kroppen, fx sult, tørst, tissetrang Uddyb: <input type="text"/>	☐	☐	☐

